

СТАНОВИЩЕ

от д-р Майя Димитрова Кузова,
доцент в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

за дисертационен труд за присъждане на научна степен ‘доктор на науките’
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки
професионално направление 2.1. Филология (Съвременен български език)

Автор: доц. д-р Петя Николова Бъркалова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, катедра по български език

Тема: Българската синтактична традиция и пътят на синтактичния елемент на граматическото знание

1. **Общо представяне на процедурата и дисертанта**

Със заповед № Р33-4964/13.10.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури по процедурата за защита на дисертационен труд на тема **Българската синтактична традиция и пътят на синтактичния елемент на граматическото знание** за придобиване на научната степен ‘доктор на науките’ на ПУ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Съвременен български език). Автор на дисертационния труд е доц. д-р Петя Николова Бъркалова.

Представеният от доц. Бъркалова комплект материали е в съответствие с Чл.45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва: **молба до Ректора** на ПУ за разкриване на процедурата за защита; **автобиография**; **копие от диплома** за ОНС „доктор“; **протокол от катедрен съвет** за предварителното обсъждане на дисертационния труд; **дисертационен труд**; **автореферат**; **списък на научните публикации** по темата на дисертацията; **копия** на публикациите; **декларация** за оригиналност и достоверност на приложените документи; **справка** за спазване на минималните национални изисквания. Налични са всички описани в **Молбата** документи с пълно текстово съдържание.

Петя Бъркалова е завършила специалност *Славянска филология (Бохемистика)* в СУ „Св. Климент Охридски“ (с втора специалност *Философия*). От 1981 г. е преподавател в ПУ, в катедрата по български език. Научната степен „доктор“ ѝ е присъдена през 1992 г.; от 2000 г. е доцент по Съвременен български език (Синтаксис). Води лекционните курсове *Синтаксис на съвременния български език*, *История на новобългарския книжовен език*, *Граматически формализми*, *Структурография* (дипломен семинар за магистри). През 2002-2006 г. провежда лекторат във Философския факултет на Карловия университет (Прага), в Института за славистични и източноевропейски изследвания; лектор по български език, литература и култура е била и в Департамента по устен и писмен превод към Болонския университет, Кампус Форли (2018-2019 г.).

Ръководител, координатор и участник е в множество проекти; инициатор, организатор и модератор е на семинари и работни срещи, на изложби със структурографски изображения на синтактични структури (в България и чужбина). Носител е на наградата (колективна) „Европейски езиков знак за качество“ (за 2007 г.) на Европейската комисия за реализиране на проекта „Български език за чужденци“ (мултимедиен курс); Министерството на културата ѝ присъжда почетен знак „Златен век“ – печат на Цар Симеон Велики за принос в популяризирането на българската култура (2017 г.).

Доц. д-р П. Бъркалова е автор на десетки публикации (учебници, монографии, студии, статии); съставител и редактор е на колективни трудове от научни форуми и по проекти.

2. **Актуалност на тематиката**

Дисертацията е опит за пълно описание на родословието, хронологията и характерологията на българската синтактична наука. Такъв опит не е правен, концепцията е оригинална и изключително актуална. Като амбиция и по характера си се нарежда до подобните по размах мащабни изследвания (на морфологията, стилистиката), дали кураж на авторката за

многогодишния труд и енергия да запали съмишленици, споделящи идеята, че синтактичната традиция е ключът към философията и историята на българското езикознание.

3 - 4. Познаване на проблема и методика на изследването

Доц. Бъркалова ни представя фактологически богата и трудна за изпълнение разработка, чийто изследователски обект е българското синтактично наследство. Поднесена е с уверения замах на учен, който е в свои води, има ясна цел, добре знае какво търси, какво му говори намереното. И това занимание му харесва. Затова работата изглежда като написана на един дъх, а резултатът е така убедителен. Извлечено, систематизирано, преживяно и коментирано е невъобразимо количество тежка за осмисляне информация. В опит да се проумее дали още прозира тънката връзка с корените на синтактичната наука, колко далеч е стигнала тази наука, засилила се и към „ума“ на компютъра, търси ли си тя наследството. Работата ни дава прекрасна възможност да откриваме факти, да сверяваме мисли. Тя е енциклопедична по дух и е труд, който човек, безразличен към думите, изреченията, към историческия и философски път на езикознанието, е невъзможно да си представи. Труд – изобретателски (като модел на експертизата), многопосочен и обезкуражаващо безкраен, даже със самоограничения, с честни вътрешни завои с цел отдалечаване от контрапродуктивни идеи, съзнателно оставени в периферията (напр. трансфера на модели, тоталната историчност). Откровено е споделяно и ясното съзнание, че търсенето невинаги отвежда до смислен изведен елемент, което можем да отнесем към значимите понякога липси на информация.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията е удачно замислена, умело изпълнена и терминологично много прецизна. В композиционно отношение е логично структурирана: основните посоки обособяват трите централни части, разширени със съдържателно подплатяващи ги глави. Придружена е от четири блестящи приложения, които са методологичен фундамент на цялото. Всички тематични съставки са на мястото си, няма диспропорции, монолитността на текста е органична.

Разработени са множеството подстъпи към общата тема – корените на граматическото знание и базовите му идеи, възникването на собствени стандарти, практикуването на знанията за езика и практическия филологизъм в старите периоди, трансформациите на идеите, разклоняването на езиковедските търсения и разширяването на проблемните зони (с интерес към изреченски словоред, ритъм, интонация), установяването на преводачески модели и приемственост в преводаческата практика – силни раздели, събиращи ред по ред синтактични „знаци“ в търсене на самобитността на българското синтактично знание. С декодиране на онтологите, през прегледа на подходи и терминологичен апарат се напипват общите характеристики, изграждащи традицията.

Показателни са таблично изведените дефиниции на изречението във възрожденските граматиките с примери във формален запис (Трета глава на Втора част). Справедливи са тълкуванията и изводите от прочитите им: материалите свидетелстват за широк разнобой в отношението към еднотипни структури. Разминаващите се дефиниции (напр. на копулативните изречения) пораждаат въпроси, поставени в следващите части. Любопитна е цялата Трета част: и Първата ѝ глава (хронологията на школи и направления, основните характеристики на матричната мрежа от дефиниции, сумираните междинни заключения, разпределени и преформулирани в шест брилянтни тезиса), и респектиращата Втора глава (същинските територии на простото и сложното изречение). Интригуващ е прегледът на безличните изречения, както и систематизацията на подходите към сложните изречения.

Приветствам живеца на думите, определящи кое се оценява като продуктивно за изследването: „чрез събраното органично да се съединят по-ранни със следващи синтактични граматически интерпретации, за да се обединят идеите на днешните предшественици като цялостно интелектуално наследство, а не да се спори с тях“ (с. 189).

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Близки до идеите на дисертацията са представените 12 (избрани) статии и студии, отпечатани в периода 1994 – 2020 г. в авторитетни български и чужди издания. Със сменящи и допълващи се акценти те поэтапно изследват синтактичната традиция и постъпателно наслагват фрагменти от широката проблематика. Проследяват се сблъсъците и синхронизацията на

философските и езиковедските представи за същината (логическата и граматическата природа) на българското изречение и принципите на изграждането му. Това регулира и формализира самите теоретични парадигми, т.е. системите от възгледи за изречението. През разпръснатите граматични описи и изследвания, през хронологията на граматиките, маркиращи идейните етапи на лингвистично мислене, се очертава спецификата на синтактичното знание и развойт на понятийния апарат. Отчетени са и ревнивата приемственост, и хоризонтите – математизация, моделиране, преоборудване с осветляващи параметри, извеждащи на преден план изреченската структурография. Стилът на статиите е аналитичен, логиката в построяването на текстовете и извеждането на внушенията им е безкомпромисна – тя предвожда и структурата, и същината на анализите. Погледът винаги е широк, във всички посоки, но и остро взрян в детайлите. Физиономична е и характерната за автора подреденост: онагледяваща, визуализираща, систематизираща чрез формулиране на тезиси, оформяне на списъци, таблици. Тази подреденост е важна не по-малко от самата езикова логика, подреждаща човешката мисъл в езикови структури. Публикуваното намира приложение в научната и социална практика: в проектите, свързани с приобщаването на студентите към академично и изследователско общуване.

Представеният за защита дисертационен труд в неговата завършеност е оригинален, не се откриват следи от плагиатство. Събраният и организиран фактологически материал, компресиранят огромен обем лингвистично знание, ситуирането му във времето, научната му интерпретация и оценката му от позициите на съвременната лингвистична мисъл впечатляват.

7. Автореферат

Авторефератът съответства на конструктивните изисквания за формата, а съдържателно отразява заявените изследователски амбиции. Стегнато са изведени водещите тези в отделните части, както и профилите на главите с конкретните им подтеми. Адекватно са представени и постигнатите от научната разработка резултати.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Работата може да бъде успешно използвана като матрица при изследване на синтактичната проблематика (корените ѝ, философските реминисценции, формалните ѝ показатели и показания) на територията на други езици. Материалите по раздели, както и компактните приложения имат място в процеса на обучение на бъдещите филолози (бакалаври и магистри); отпечатването на труда със сигурност би облекчило изследователските усилия на дипломанти, на докторанти, на всеки граматист.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, на Правилника за прилагането му и съответния Правилник на ПУ, напълно съответстват и на специфичните изисквания на ФФ.

Такъв труд и такава научна зрялост на филолог по професия и по душа няма как да не предизвикват уважение. Извън съмнение е, че авторът му е компетентен по заявената научна специалност, има и качествата за провеждане на стойностно научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** на представените дисертационен труд, автореферат, изследователски резултати и приноси. **Предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен ‘доктор на науките’** на доц. д-р Петя Николова Бъркалова в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Съвременен български език).

25.10.2020 г.

Изготвил становището:
(доц. д-р Майя Кузова)